

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félév.

Kolozsvár, februárius' 19kén, 1841.

6. szám.

Tartalom: Ohajtások, (Gál János) 57. l. Balika-vára' nevezetéről, (G. Kemény József) 62. l. Portugal' királynéja 's királyáról, 63. l. Észak-amerikaiak, Menttség, (T--ki) 64. l.

Ohajtások.

Új biztos remény villana fel Erdélyben közelebből országgyűlés' tartatása iránt. — Ha ezeredek' sorain keresztül a' történeteket szemléljük, úgy találjuk, miszerint minden kornak volt bizonyos általános eszméje, melly semmi ellenszegülés által fel nem tartóztathatva, egy ideig az emberiség' tetteit vezérelte; míg ezt más váltotta fel új vezérelv gyanánt. Volt idő, midőn az emberiség' nagy része úgy hitte jólét' tetőpontjára juthatni, ha népeket irthatott ki, vagy vándorlásra kényszeríthetett; ha a' hatalmas úr sziklaváraiban szabadon, mint a' körülte lengő szellő, panczela alól vadkedélyü hatalommal tekinthetett le aczélával védett hűbéreseire; ha szenvedélyesen keresett fáradságok után vérpatakok omolhattak hasztalanul azon szent föld' birtokaért, melly most egyesült hajóinknak olly könnyen legyőzhető leve. A' jelen kornak látszik fenhagyatva századok' szomorú tapasztalásai után azon elvnek gyakorlati kifejtése, miként „az emberiséget nem összedult romok, nem kegyetlenkedések' iszonyai, nem elgázolt népeken pompázó hatalmas nagy név, hanem a' népeknek egymással békés közlekedése, egy ipartársasággá olvadása teheti boldoggá, és az emberiség akkor halad jóléte' tetőpontja felé, ha mentől több egyes tagjainak értelmi 's anyagi szükségei békésen elégitetnek.“ A' jólét tehát indul a' hatalmasok' csarnokai-

ból a' kunyhóig leszállni a' nélkül, hogy az eddig szegények' jóléte az előbbie' helyes jólétének romjain kívánna alapulni.

El nem fogultan az által, mit sokak hangoztatnak, ha szigorú értelemmel vizsgáljuk is korunk' e' vezérelvét, annak az emberiségre jótékonyágát el kell esmerni. Hajdon a' semmivel bírónak az élet' szükségeit megszerezni egyetlen eszköze volt: „fegyvere;“ jelen korunkban az ipar 's kereskedés számtalan békés eszközöt kezd nyújtani, mellyel minden, ki akar, a' föld' jóvában részesülhessen a' nélkül, hogy szorgalmán, 's ezzel maga', 's mások' szükségeinek pótlásán kívül egyéb eszközre szüksége legyen. Századok folynak, mellyek alatt kifáradt az elme az erőszakosok ellen védeszközök' feltalálásában, mert a' nagy tömeg harcizlag vélekedett, és ezek' szózatában, mint cseppek a' tengerben, enyésztek el némellyek' békére törekvéseik. Századok alatt látszott az emberiség csaknem ön kiirtásáig összeeskünni a' végre, hogy csupán a' béke' olajága által teremhető gyümölcsökből az utókornak, ha lehetne, egy se tartatván fenn, csak romokat hagyhasson. Jelenben az embereket embertársaik helyett kifejtett szükségeik kezdik annyira ostromolni, hogy feledve mások ellen fegyverkezni, az ipar' terjedésével a' béke elvileg ohajtottá kezd válni. Kiki félti harc' alkalmával veszteni azt, mit olly sok évi szorgalmak' veritékével szerze; így a' béke, mint a' jelen szerzethetés' feltétele, a' nagy

tömeg' érdekévé kezd lenni, mint hajdon a' harc hasonló okból általános kedély vala. Ek-ként a' népipar 's kereskedés eszköz, mások' jogainak teljes épségével a' vagyontalant vagyonhoz juttatni, és kifejlődő erejének mértéke szerint örje az emberiség' békéjének. — Ha tehát embernek nem csak értelme, hanem akaratja is van; ha nem egész ember, ki csak látja a' jót, de annak építésére tehetsége szerint bár egy porondszemnek vitelével járulni nem akar: úgy kötelességünk bár azon kis körben, mellyben élünk, bár azon hazában, mellynek hatalma bátorságunkat védi, mindent, mi tehetségünkben van, tenni annak terjedésére. Midőn más mivel népeknél közelebbről olly élénken terjedett; midőn látjuk, hogy Európa a' hajdon száz ezereket emésztő háborukat okozott kérdéseket, inkább alkudozások' útján enyészeti, mintsem a' népeknek közelebbi békés években olly nemesen sarjazott iparát feltartóztassa, vagy veszélyezze; midőn több törvényhozások közt különösen a' szomszéd testvér Magyarhon' mult országgyűlése olly fontos lépéseket, a' kormány által sikerrel koronázva, tett a' nemzeti anyagi jóllét' emelésére: ideje, hogy remélve, miszerint következő törvényhozásunk ezt munkálkodása' főbb tárgyának tűzendő, mielőtt az összegyűlne, figyelmünket e' tárgy körüli vizsgálódások, 's előkészületek ki ne kerüljék.

Tagadhatlan, hogy számtalan tárgyak vára-koznak Erdély' közelebbi országgyűlése által elhatároztatni; és ha országgyűlésünk mindaddig tartana, míg mind azok eligazítatnának, mik akár közjogi viszonyok', akár a' polgárok' egymásközi magános és perlekedési jogaik' tekintetéből, akár pedig Európa' jelen állásában a' népipart 's kereskedést illetőleg eligazítandók lennének: évekig kellene annak tartani. A' közállomány' rendszerében a' közjogi viszonyok azon életműszerek, mellyeknek munkálataiból az egész' jólléte következik. Eszközei ezek a' köz

jóllétnek; ha tehát csupán közjogi viszonyaink foglalandják el országgyűlésünket a' nélkül, hogy a' még hiatalmában maradt életműszerekkel azon gondoskodásra kiterjeszkednék, mellyet a' nemzet' anyagi jóllétének haladhatása jelenben kíván: akkor az eszköz fog csupán szem előtt tartatni, és a' cél egyik lényeges ágában mindig hátrább maradand. — Nép, melly szerencsétlen volt közjogi viszonyai' tekintetéből nem legóhajtottabb állásra jutni, kormányával szemben csak a' talán elakadott kölcsönös bizodalom' újra forrásával remélheti teljes helyreállítását. De kormány és nép közti bizodalmat nem néhány válogatott hangok szűlik; tettek fejtik ki azt, mintegy építmény' kül színének teljes megadhatására azt előbb anyagokból kell minden részről fel-emelni. És ha a' kormány 's nép közt nem mindig, és mindig csak a' viszongás' almái állanak szőnyegen, hanem ezek felváltogattatnak olly tárgyakkal, mellyek az idő' körülményei által éppen nélkülözhetlenül sürgettetve, viszongás' tárgyaul még is egyik oldalról sem vétetnek: felettek, 's talán csupán felettek fejlődhetnék ki a' viszongás' pontjait is orvosló kölcsönös bizodalom. — Tekintsünk körül: egész Európa halad, 's mü elszigetelten állunk ezen haladásnak szinte minden jóltévő következéseitől, most is mindig azokkal bajlódva, miket talán egy század előtt kellett volna jól bévégezni. Mindenütt vagyonosul az, ki a' vagyontalanok közül szorgalmas kíván lenni; és mü, mintha vagyontalanok köztünk nem lennének, kiket a' legbékésebb úton, ön szorgalmok által kell vagyonhoz juttatni, vagy mintha a' természet egyedül pótolta volna ki hegysoraink közt minden szorgalomhijánt: keleti hanyagsággal tekinthetjük-e tovább elmaradásunkat? En szükségünk kényszerít, hogy minden, ki honunkban valamit tehet, az alkotmányos testületektől fogva le a' leggyengébb egyénig, tegyen valamit hazánknek az inségből kiemelésére; és különösen országgyűlé-

sünk bár mi közjogi körülmények közt tovább ne halaszsa elhárítani azon akadályokat, mellyek honunk' jóllétét a' jelen iparkörülményekhez alkalmazott törvények' nem léte miatt feltartóztatják.

Nem csudálhatni, ha nálunk, hol évsorokon keresztül törvényhozás' útján semmi nem tétetett az anyagi jóllét' alapítására, alig képes fellelni azon vezérfonalat, hol az ipar' tárgyában teendőinket kezdeni lehessen. Ugyan is nálunk sem földmivelés körüli értelmesség és szorgalom, sem pénz, sem közlekedéseink, sem ipar-egyesületek iránti hajlam, sem hitel, sem kereskedés 'sa' t. nincs, és így nincs pont, melly már alapulva állana, és a' honnan kiindulni, 's tovább fejtegetni lehessen. — Távol azon hiedelemtől, mintha csak az általam említendőket vélném törvényhozásunk' tárgyának; távol attól, mintha ezek által teljesen alapulni, 's fejlődni hinném honunk' jóllétét: szabad legyen azon korlátok közt, mellyekkel a' folyó irások körülvévék, néhány pontokat kiemelni. Hét porondszemmel kívánok honunk' jólléte' épületének emeléséhez járulni, óhajtvá, hogy ezek mások által jobban fejtegettetve, sziklavarákká váljanak, 's számtalan még szükségességekkel kiegészítetve, rendithetlenül emeljék fel honunk' alkotmányos és anyagi jóllétét. Nem kívánok felhozni a' lehetőségig olly pontot, mi közjogi viszonyaink' körébe vág, minthogy illy tárgyak' taglalására a' hírlapokat 's folyóirásokat nálunk alkalmas eszközöknek nem látom. Jelen állásunk szerint, midőn szinte csak a' földmivelés azon egyetlen eszköz, mire népünk' tömege szükségének pótlása végett támaszkodik, hét tárgyat kívánok ezennel lehető rövidséggel érdekelni, 's ezek: 1) új birtokszabályozás, összesítés, 2) mezei rendőrség, 3) vizek, 4) utak, 5) kisajátítás, 6) adósságokra nézve szóbeli rövid perek, 7) váltó törvény.

1) Új birtokszabályozás.

A' nemzet' gazdasága alapja a' kereskedésnek; mind addig, míg gazdasági szorgalom nem fejlődhetik, kereskedés nem létezhet, mert nincs természetek, melly vagy durva anyagúl, vagy az ipar által izlés szerint idomítatva, kereskedési tárgyul szolgálhasson; mint viszont elakad a' gazdaság és természetes körüli szorgalom, ha ezen fáradságok kereskedés' útján fejlődő haszonnal nem jutalmaztatnak. — Az ipar erőszakkal általánosan ki nem fejtethetik; de erőszak, bár egyesektől származzék, azt feltartóztatja. És így törvényhozás' útján nem parancsokat lehet osztogatni az iránt, hogy ipar ébredjen; csupán elhárítani azon akadályokat, mellyekkel az ipar bármi erőnél fogva feltartóztathatott, 's legfelebb az egyéneket hasznok által iparra ébreszteni. „A' szabad kéz, mellyet munkálatában senki fel ne tartóztasson, az iparnak legelső feltétele.“ — Ha tehát elértük azon pontot, mellyen a' test' táplálékainak, 's ezeknek is csupán számunkra természetesen kívül a' kereskedés' körébe át kell vergődnünk: gazdasági állásunknak úgy kell szervezve lenni, hogy kiki saját földében szabadon munkálhasson, akár az élet' első szükségéinek, akár más kereskedésre alkalmas anyagoknak természetese körül; és mások' ellenző, vagy fel nem világosodott akaratja fel ne tartóztassa azon vállalatokat, miket egyesek — alapjául egy fejlődő kereskedésnek — eltávoztván a' földmivelés' eddigi és sokakban olly kérgesen megrögzött divatától, a' másutt haladott szorgalom' mintái után kezdeni törekednének. — De tekintve birtokaink' jelen szabályozását, most mindenkinek iparát mások' szeszélye feltartóztathatja; kivéve az egy földes úr által bírt kevés tiszta faluk' határait, 's a' másoktól független iparra elkülönözött kevés helyeket, mindnyájunk' földei kis darabokban elszórva, mások birtokai közt, szinte csak fordulóként, vagy

a' birtokos társak' kénye szerint használhatók. Minden illy kis birtokot a' végre békeríteni, 's a' cél' teljes elérhetésével védni, hogy azokban másokétól talán különböző természetű növények: jövedelmet túlhaladó költségre 's alkalmazatlanságba kerül, 's szinte lehetlenné válik; minden birtokos társat a' balitéletek', birtokkülönbség', irigység', külön érdekek', értelmetlenség', 's több ezer ellensúlyak' legyőzésével egyesíteni arra, hogy bizonyos határrészben egy időben az oda legalkalmasb, és legjövődmezőbb növény miveltessék, még nagyobb lehetőség.

Vegyünk fel egy példát, melly igen közelítő alakban sokszor megtörtént, 's talán közelebről történhet; 's lássuk káfat a' jelen birtokrendszernek. Tudjuk, hogy ezen év' kezdetével a' múlt év' fagyos végén esett kevés hó elmenvén, 's hazánk' nagyobb részében a' szántók kiengedvén, közelebről vastag hó borította el azokat a' nélkül, hogy megfagyhattak volna. Támadjon most egy szél, melly — tegyük fel — minden határon az ősz gabonával bévetett szántók' egész mennyiségének feléről a' puha havat hajtsa el más bévetett földekre; változásuk egymást ezután lágyuló nappalok 's hideg éjek, mi szerint a' puha hó azon vetéseken, hova szél által torlatott, meglapuljon a' nélkül, hogy tavasz' közepéig elmenjen: a' feltétel' értelmében alkalmasint őszveteink' fele megmaradna; fele pedig, a' meg nem fagyott 's mindig gőzölgő földeken összelapulva sokáigálló vastag hó miatt megpárolván, elveszne. A' kivessett földek felét tévén az őszvete' egész tömegének, mindezeket tavasszal más növény-maggal kellene bévetni, 's így az egész hazában elveszett fél őszvetei kárt kipótolni. De ellent fog állni a' ki nem vezett földek' birtokosainak makacs akarata, mi miatt kivihetetlen lesz, hogy illy tarkáson elszórt birtokokban a' tavasszi vetések a' megmaradt ősziek' learatása 's béta-

karítása után fennállhassanak; 's nem lesz hatalom, melly azokat védhesse, ha csak ezen egy évi haszonért minden kivessett föld' bé nem kerítetik, 's elég erővel külön nem őriztetik. Így egy véletlen, mi más birtokrendezéssel a' tavasszi szorgalommal kipótolható lenne, honunk' inséggel küszdő lakóit minden őszvete alatt volt földek' termésének felétől „kárpótlás nélkül“ fosztja meg, — ha a' tarlóburjánt kárpótlásnak nézni nem akarjuk. E' példa mutatja, hogy mostani birtoklásunk szerint csak egy évi használat körül mennyire feltartóztatik az egyesek' szorgalma, és mi valótlan, hogy sajátunkat szabad tetszésünk szerint használjuk. — És már illy birtokokban lehet-e olly szorgalomnak ébredni, melly eltérve a' szántókban a' mostani két 's három fordulói, a' kaszálókban sok helytt nyár' közepéig szabad legelési, azután kevés táplálék-talan kóro kaszálási előitéletesen megszokott rendszertől, egy kereskedésre alkalmas természetű létre hozása végett ugyan azon földnek talán évekig másoktól különböző miveltését kívánja? bizonyosan nem, legalább a' nélkül nem, hogy a' vállalkozó földét olly kerítéssel, 's őrizettel védje, mellyel a' természeti állapotban minden társasági segély nélkül is eléggé védhette volna; és mivel illy véde nehéz kivihetősége miatt általános nem lehet: csak birtokaink' jelen állása is elég az ipar' feltartóztatására.

„A' most elszórt, 's eddig különözve nem használt birtokokat összesíteni, a' hely' természete szerint lehető legkevesebb számu, tehát legnagyobb tagokban kiszakasztani, a' birtokosoknak olly külön használataik alá adni, hogy azok' közös használata vagy legelése iránt csak bizonyos rövid időre tehető megegyezéseik nélkül senki semmi jogot ne alakíthasson:“ ez azon mód, melly az iparnak birtok' szempontjából szabad utat nyit, és mások' feltartóztatásától védi. Ez törvény' hiánya miatt eddig csak ott vala létesíthető, hol minden birtokos, le a'

legkevesebbel bíróig, megegyezett; tehát alig néhány határon történheték. De törvényhozásnak kell erről gondoskodni, 's mindenkinek jogot nyitni, mi szerint követelhesse mások megegyezése nélkül is a' birtokoknak összesítés szerinti szabályozását. — Nem állítom én, hogy a' hegyekkel át 's visszaszegdelt Erdélyben, hol olly közel külön természetű 's hasznu földek vannak, sok helytt lehetne egy tulajdonosnak birtokát csupán egy tagban kiszakítani; de kívánom, hogy olly kevés tagokban adassék ki, minél többet a' hely' különböző természetével egyeztethető igazságos részesedés nem kíván. — Ezzel szabad legyen e' pontot béfejezve, elmellőzni 's várni e' tárgy' taglaltatásakor kifejlődését mindazon mellék kérdéseknek, mellyek e' körül még e-
légördíthetők lennének.

2) Mezei rendőrség.

Minden, mi egy polgári társaságban létezik, bátorságára nézve a' közállományi hatalomnak biztosítása alatt van. Még a' bünt is e' biztosít-
ja arról, hogy sulyán felül nem büntetetik. — Tehát a' polgári hatalom azzal, hogy az iparvállalatoknak a' földekben mások' tetszésétől független kört nyitott, teendőjét még bé nem végezte; biztosítani kell még az erőszakoskodók ellen, és pedig annál gyorsabban munkáló el-
lensuly által, mentől hatósabb akadályt teszen bármi erőszak az ipar' mezején; valamint az igazság kívánja másfelől, hogy azon tisztviselők' hatása, kik által a' közállományi hatalom e' végre munkálódik, tiszta törvények' szabályainál fogva kellő mértéken túl ne terjeszkedhessék az ipar elleni vétségek' megzablásában. — Tekintve törvényeinket, mellyek mezei természetekünk' bátorságát védik, azokat olly keveseknek, 's határozatlanoknak találjuk, hogy szinte csupán a' megyei tisztviselők' nem szabályozott akaratjoktól, 's ügyességeiktől függ mezeink' bátorsága. Innen következik, hogy valamint megyei tisztviselő két féle, t. i. a' közzólás sze-

rint ügyes és nem ügyes lehet 's van: azon idom szerint áll mezeink' bátorsága, és a' büntetések' igazságos arányának megtartása. Hol a' tisztviselőnek túlzott emberisége, illy kellemetlen kezelésekre iránti unatkozása, önnön érdekek, nem elég talpra esettség, a' kicsapongásoknak „a' tisztviselőre nézve is gyakran hatalmas pártolói“ 's a' t. az illő hatást feltartóztatják: ott szinte mindennapivá válik a' földmivelői szorgalomnak felzárkóztatása; másutt ellenben, hol a' szigorú, és erejét már megalapított tisztviselő túlzott hatalmának fitogtatásával kívánja dicsőségét keresni: nincs elegendő biztósíték, mi a' különben is többször védtelen mint védett köznépet a' tisztviselői korlátlanág ellen mentesítse. Mikor a' gyengébbnek vétsége sokszor üldöztetésig büntetetik: a' kiváltságos hatalmást még sincs erő a' jogok' korlátai közt illő zablán tartani.

Törvényhozó testnek kell tehát mezeink' bátorsága iránt a' tisztviselői önkényt megszüntetni, olly törvények' hozatalával, mellyek e' tárgyat egész terjedelmében felölelve, „a' hatalmasoknak szintúgy, mint gyengéknek erőszakjaitól védjék; egyszersmind a' gyengének elegendő biztósítékot adjanak, hogy ő, ha vét, éppen mint a' hatalmas, vétségén túl nem fog büntetetténi.“ Mivel illy vétségek gyors eljárást kívánnak: az ezek körüli gyakorlati eljárásnak mentnek kell lenni mind azon nyilasoktól, mellyeken az eszével 's erszényével hatalmas, mint álitakon elsuhanjon a' rögtöni büntetés' sulya alól; és így akár ügy' hosszadalma, akár az igazság' merő kijátszása által ürügyöt vegyen a' földmivelői szorgalom' veszélyeztetésére. Illy tiszta határozott törvényeknek köztudásra jutásával kiki meggyőződjk, hogy szorgalmát a' polgári hatalom elegendőleg védi azon korlátok közt, mellyeket csupán az igazságnak a' törvényekben létező kimondata szabott ki.

(Folytatása közelebből.)

Gál János.

Balika-vára' nevezetéről.

Historia quoquo modo scripta delectat,
sunt enim homines natura curiosi, et
qualibet nuda rerum cognitione capi-
untur, quin et sermunculis ducuntur.

Plinius Lib. V. Epist. VIII.

Több versen, és többek által lévén barát-
ságosan felszólítva, hogy az iránti hiteles tudá-
somat, hogy t. i. a' Torda-hasadékának bal ol-
dalában lévő barlang miért, vagy is kitől és mi-
kor neveztetett Balika-várának? — köz-
re bocsátanám, — ezen meghívásnak ezennel an-
nál is örömelebb tészek eleget, mivel sokan szok-
ták majd minden esztendőben ezen barlangot meg-
járni a' nélkül, hogy tudnák annak talám nem
éppen minden érdek nélküli történeteit.

Nyughatatlan elméjü II. Rákóczi Ferencz-
nek pártos igyekezete 1709ben nem csak Ma-
gyarországon, de Erdélyben is (a' hol 1707ben
martius' 28dikán a' marosvásárhelyi gyűlésben
törvénytelenül erdélyi fejedelemnek választaték)
már nagyon hanyatlani kezdvén, hogy erővel és
törvény ellenére szerzett fejedelemségét meg-
tarthassa, Károlyi Sándor' tanácsára gyűlévsz
hadi erejét Erdélyre küldé. — E' között vala
egy Balika nevü kapitánya is Rákóczinak, a'
kiról Cserei Mihály kéziratban lévő históriájá-
ban 1709dik esztendőre így emlékezik: „Káro-
lyi ilyen nagy dicsérettel viselvén magát, 's des-
perálván az Erdélyben való bójövetel felől, hogy
inkább distractiot tegyen az erdélyi német had-
nak, Szentiványit feles hajdukkal, és Cserei Já-
nost a' Rákóczi Ferencz' udvari lovas székely
hadaival Zaránd vármegyére küldé, hogy onnan
Erdélybe bécsapjanak, Bagozi Lászlót kurucz
granatéros hajdukkal az Almás' vize mellé, hogy
onnan Szamosujvár felől béüssenek; Hunyad-
vármegyébe Draguly kapitányt küldé, hogy a'
Szászvároson lévő németeket felferje; azon ki-
vül Fekete Vaszilyt a' Maros, Udvarhelyi szé-

kekbe; — tolvaj Balika Aranyasszék-
ben, 's más helyeken, — tolvaj Kimpidu
Bukur Háromszéken keringenek, 's prédálnak
vala, de mindnyájan szerencsétlenül járanak,
mert Szentiványi ellen Kirchbaum generalis Vel-
lensteint német és rác hadakkal expediálja, ki
Ribicze nevü falunál felveré a' kuruczokat. Szent-
iványinak titkon megviszik a' német' jövetelét,
ő a' hajdukkal elindul, 's megparancsolja Cse-
rei Jánosnak, a' lovas kuruczokkal ott várakoz-
zék egy nap, azután ő is nyomuljon utána csak
azért, hogy ő az alatt a' hajdukkal jobban el-
szaladhasson; a' lovas kuruczokban hatvanig va-
lót levágának a' rácok, Cserei János is alig sza-
ladhata el, a' vezetéki elnyerék több százig való
lovakkal együtt, és az udvari székely kapitá-
nyokat majd mind el fogák, Rác Mihályt, Bak-
csi Gábort, Szörcei Ferenczet, Bodosi Istvánt,
Nagy Eleket, és sokakat másokat, kik mind cifra
köntösökben, mind jó paripákkal, fegyverekkel
lévén, a' rácokat jól megruházzák, a' rabokat Sze-
benbe küldék, Vellenstein nagy dicsérettel vissza
jöve a' generál' táborára. — Bagozi László ellen pe-
dig generál Montecuculli mene, harcöt is adának
a' hajduk, de 300nál több ott vesze benne, a'
többi elszaladának, sokan rabbá is esének egy
francia granatéros kapitánnyal együtt, ki most
Szebenben raboskodik, noha nagy kevélyen biz-
tatta vala magát, hogy az ő felséges fejedelme
Rákóczi Ferencz nyolcz nap alatt kiváltja. Sok
kurucz granater süvegeket több egyéb prédával
hozának el a' németek. Ilyen rosszul tudák hán-
ni a' granátot a' jó kuruczok. Balikára Rác
Pivoda laboncz kapitány mene Ara-
nyos székre, az is a' tolvaj eb' fia el-
szalada, levágának a' rácok egynéhányat a'
tolvajban; tízet elevenen elfogának, negyven lo-
vat sok prédával tőle elnyerének.“ — E' tájban
szorúla tehát Balika a' Torda-hasadékában lévő
barlangba, 's akkor is kapá e' barlang nem csak
kövel kirakott kapufalát, hanem nevezetét is.

Ugyan ezen Balikáról említett Cserei Mihály 1710re ezt írja: „A' tolvajok penig Balika' és Fekete Vaszily' commendója alatt mig a' generál (Steinville) táborozott, szerte szélyel sok prédálást tettek az országban, mint a' farkasok, éjszaka titkon rárohantanak a' falukra, 's felprédálták, mint Kolozsvármegyében Bátost, kinek a' templomát is felverték, 's számtalan prédával megrakodván elmentenek; sok becsületes nemes embereket házoknál megfogtanak, megöltének, 's mindenkiből kifosztottanak, a' minthogy Nagy Ajtán jó reggel Donáth György' és Donáth Pál házaira rámenvén, a' mit házoknál kaphattak, elvittek; magok, szerencsésekre a' kastélyban háltnak, egyetmásoknak is java ott volt a' kastélyban. Hasonlóképpen Szász Fenesen Mikola Lászlót is a' maga házánál elfogják, mindenit elprédálják, magát is megölték volna, de egy esmérője lévén közöttök, a' nem engedte, hogy megöljék, úgy bocsátották el.“

Haramia' módjára rabló, 's prédáló Balikának haláláról pedig egy illy című kéziratban: „Erdélynek 1690től 1715tig való nevezetesebb dolgainak, 's történeteinek rövid feljegyzése,“ ezeket olvashatni: „Ez esztendőben (1712) lön illyen dolog is, hogy ama' híres oláh kapitány Balika Nikita, kit a' kuroczok' vezérei sok rosszra használtak vala, a' kolozsvári német praesidium által üzőbe vétetvén, Jára felé szalada, de megtudván a' tordai nép (kit sok versen felprédált vala) annak olly közel való létét, felkeresé, 's kegyetlen üzőbe vevé, nem is vala Balikának már más módja a' maga megmentésére, néhány fegyveres társaival a' tordai hasadékba lévő speluncáját igyekezik vala elérni, mellyet ha elér vala, bizonynal megmenthette volna magát, és a' tulsó oldalán kibúhatot volna, a' mint már sokszor practicálta vala ezt az előtt is, mert oda vagy csak közelíteni is félős és veszedelmes vala másnak, de meg is vala ezen spelunca jó móddal éppen a'

torkánál erősítve. — De más képpen akará a' nagy úr istennek igazsága, mert midőn Balika már szinte fel akar vala futni lyukába, egy Patkós Dani nevű tordai mészáros legény baltáját utána vetvén, úgy érte fejét, hogy azonnal felfordula, 's azután úgy üték főben, mint valami dühös ebkutyát; — más nap nyársra huzák holt testét, melly varjaknak leve eledele; koponyáját még magam is láttam sok idővel azután a' barlangnak torkában, a' hová elrablott kincseit elásni, 's dugni szokott vala.“

'S így marada fenn mái napiglan egy tolvajnak neve, holott akkori sok becsületes honfinak emléke, holt tetemeivel együtt a' felejdkenyiség' tengerébe merült. — „Sic voluere fata.“

Itam Gerenden nov. 22. 1840.

G. Kemény József.

Portugal' királynéja- 's királyáról.

Londonderry, az ismeretes tory gondolkozású angol marquis, 1859-ben Lissabonban végig nézven egy templomi ünnepélyes gyászszertartást, mellyen a' királyné férjével együtt jelen volt, alkalmat lele a' királyi párról szólani; 's arról, úgy a' mint akkor látá 's találá, már nyomtatásban is megjelent úti naplójában ezeket jegyzé meg:

„Első férjétől, Leuchtenberg hercegtől, a' királynénak nincsenek gyermekei, második, Coburg Ferdinand herceggeli házassági szövetségben két herceget szüle, miből férjének azon jog erede, hogy magát Portugal' királyának nevezheti. A' házas pár még nagyon ifju. Coburg herceg huszan egy éves, a' királyné csak húsz. A' herceg jó növésű, kellemes ábrázatu, mint mondják, nem méltó semmi ócsároltatásra 's elhatározva látszik lenni, hogy közügyekbe ne

avatkozzék. Egy nagyon felvilágosult, Deily nevű német pap' tanácsai által vezéreltetik, ki vele együtt jött Portugalba; kiséretéből egy más úr is, Saint Leger úr, egy született francia, ki portugali hölgyet vett nőül, sok befolyással van rája.

Semmi sem természetesebb, minthogy a' királyi párt, ifju 's tapasztalatlan levén, ügyes és alkalmas tanácsosoktól vezéreltessék; - - -

De visszatérünk Donna Máriához. A' kised és érdekes személyből, kit IV. György és IV. Vilhelm olly gyakran czirogattak, most egy nagyon vastag hölgy vált, 's én azt hiszem, ritkán látandunk olly, korabeli asszonyt, kinek testessége annyira tetemes lenne. Arczvonásai kissé igen kitetsző jelleműek, hajszálai fényesek, fürtökbe rendezvék, 's minden ékszer nélkül feje hátulján egy csomóba kötvék. Feketébe vala öltözve. Jelleme, úgy mondják, szelid, jótékony, gonoszság és rosszság nélküli; midőn a' királynak, ki magas és sugár, karján csüngve megy, ketten különös ellenkezetet képeznek.

A' királyi udvartartás' költségei nagyon rendbe szedvék, a' király és királyné csak nem mindig együtt ebédelnek, jöllehet az első az ő reggelijét 's kiváltképpen villás reggelijét egyedül magára szokta enni. Vendégek nem hivatnak a' királyi asztalhoz, 's az udvari tisztviselők közül sem részesül egy is abból. Mi a' királyi asztalon fenmarad, töstént szegények közt osztatik el. A' szolgák és az egész cselédség asztalpénzt kapnak. Elfogadtatás és udvarlás az udvarnál nagyon ritka, 's meghallgatáskor a' királyné egy szót sem szól, senkivel sem is áll közeli összeköttetésben. A' papoknak nagy befolyásuk van ő felségénél.

000.

Északamériakaiak.

Északamerika az angol jellem' kifejlődését egy a' dolgok' új állapotjából eredő új irányban mutatja. Az angolok és amériakaiak közt most szint' az a' nagy különbség áll, mint hajdon az angolok és hollandiak közt. Ez utóbbak az elsöktől phlegmaticusoknak és aluszékonnyoknak tartatnak, 's ilyenek az angolok, ha erőteljes ivadékaikkal öszve hasonlítjuk. Az idő egy amériainak minden. Az ütőórák Amérikában nem tanítják mint nálunk európaiaknál ama bölcs elvet: „az idő elsiet,“ hanem amaz egy amériakaihoz sokkal illőbb tant adják elő: „az idő pénz!“ Gözhajók és vasútak 's a' vizenszállítás' bámulandó könnyebbsége által ötszáz mértöldnyi út Amérikában olly valami egyszerűnek nézetik, mint nálunk egy rándulás Kolozsvárról Szebenig. „Előre!“ az amériakaiak' sajátlagos jelszavok; mert mindegyikök siet előre 's törekszik szomszédját hátulhagyni. Az amériakai két annyit él mint más becsületes ember, korább is kezd élni mint más, tizenötöd éves korában már férfinak tartatik, rohan a' vállalatok' folyamába 's vív és küzd azon a' mellette lévőekkel. Minden csekélységnél mutatja az amériakai, milly nagy becsben áll előtte az idő. Korán kel fel, ebédjét farkasi mohósággal falja fel, 's egész napon át turkál foglalkodásban. Ha kereskedő, pénzt bár mennyi legyen is, ritkán adja ki csupán kamatra, örvényként forog az, tőke pénzei szakadatlan munkásságban vannak; 's ha meghal, utánhagyott vagyonát a' világ mind a' négy részéből kell öszvegyűjteni.

T - - ki.

Mentség.

Egy Floridián nevű északamériakai újság' szerkesztője így ír: annak következtében, hogy én magam és dolgozótársaim egy indianus-vadászaton távol valánk, elkéstek lapjaink. — Valóban emberséges mentegetőzés!

T - - ki.